

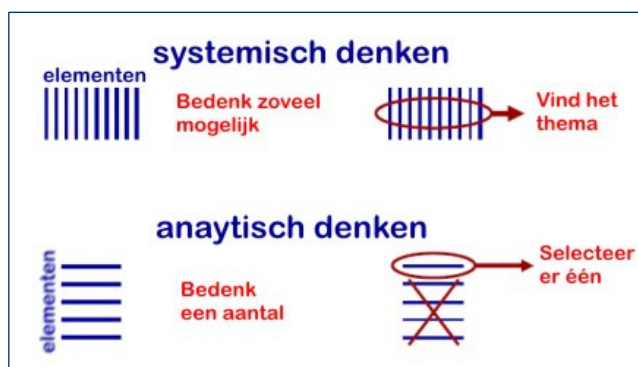
Instrument 3: 'De rich picture-methode' ¹.

Een '*rich picture*' is een tekening, gemaakt door iemand die bij een (probleem-)situatie is betrokken, die de essentie daarvan weergeeft zoals de betrokkene die ervaart. Uitgangspunt hierbij is het willen begrijpen van complexe menselijke interacties op een manier die betekenisvol is voor de actoren in dat systeem.

'De rich picture-methode' is oorspronkelijk ontstaan vanuit de veranderkunde. Het is een socio-technische systeembenadering, gebaseerd op de sociale systeemleer. Een *rich picture* is een holistische weergave van de situatie, met daarin samengebracht harde en subjectieve gegevens. Concreet kunnen in een *rich picture* worden verbeeld: betrokken instanties/actoren en hun belangen, intensiteit van relaties, onderlinge interacties, belemmerende en bevorderende factoren. Een *rich picture* helpt bij het bespreekbaar maken van onderliggende dynamieken, waardoor zicht wordt verkregen op dieperliggende oorzaken van de situatie/problematiek.

Kenmerken van de *rich picture*-systematiek zijn:

- Kijken naar het geheel in plaats van naar delen (erkennen van het bestaan van verschillende partijen, mogelijke belangentegenstellingen, machtsprocessen, conflicten),
- Focus op interacties en relaties tussen actoren versus afzonderlijke actoren,
- Systematisch kijken versus analytisch kijken (zie figuur hieronder).

Een *rich picture* bestaat uit drie aspecten:

- Structuur: betrokken actoren (organisaties en personen),
- Belangen van de betrokken actoren.
- Interacties/relaties tussen de betrokken actoren.

Wanneer gebruiken?

Het maken van een *rich picture* is een geschikte methode wanneer één of meerdere personen op een betekenisvolle wijze inzicht wil(len) krijgen in de complexiteit van menselijke interacties die behoren bij een bepaalde situatie of problematiek.

¹ Dit instrument is ontwikkeld door dr Mylene Blaas, verbonden aan de Faculteit Educatie, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Na het voltooiën van de tekening (de *rich picture*) helpt de analyse ervan vervolgens ook bij het bespreekbaar maken van de onderliggende dynamieken, waardoor zicht wordt verkregen op dieperliggende oorzaken.

Wat levert het op?

- Inzicht (op betekenisvolle wijze) van menselijke interacties in een bepaalde situatie of problematiek,
- Een beeld van de dieperliggende oorzaken,
- Ondersteuning bij het bespreekbaar maken van de onderliggende dynamieken.

Werkwijze

Basis voor het maken van de *rich picture* vormt een interview met één of meerdere betrokkenen. Tijdens het interview wordt de *rich picture* oftewel de tekening gemaakt. De onderzoeker en respondent(en) kunnen gezamenlijk tekenen of deze rol aan één van beiden toekennen. Bij de analyse van *rich pictures* worden kwantitatieve en kwalitatieve informatie gecombineerd. Kwantitatieve informatie betreft bijvoorbeeld het aantal factoren en de gemiddelde waardering die de respondent hecht aan van invloed zijnde relaties. Voor het betekenis geven aan de kwalitatieve informatie probeert de onderzoeker een gevoel te krijgen bij de volgende vragen: welke dynamieken zijn essentieel, waar ligt de kern, waar ligt de hoofdoorzaak van de problematiek en welke stappen kunnen leiden naar een goede oplossing?

Van de onderzoeker die het vraaggesprek leidt en samen met de respondent de tekening construeert, vraagt deze methode een zeer open houding. Hij mag wel hypothesen voor zichzelf formuleren maar houdt deze voor zichzelf. Hij probeert gedurende het gesprek zo veel mogelijk de onwetende persoon uit te hangen. Door een open, nieuwsgierige, geïnteresseerde houding aan te nemen schept hij de voorwaarden voor een gesprek waarin steeds nieuwe informatie aan het licht komt. De onderzoeker oordeelt niet en stelt conclusies uit. De onderzoeker zorgt steeds voor voldoende focus, wat inhoudt dat het doel van het interview opnieuw aangehaald wordt als de respondenten ver van het probleem of situatie verwijderd raken. Voor een gedetailleerde uitleg van de uitvoerprocedure zie het einde van dit document.

Praktijkvoorbeeld

Samen met het MBO heeft een VMBO-locatie in het Noorden van het land een aantal jaren geleden 'Het groene lyceum' opgestart. In deze onderwijsvernieuwing worden leerlingen in vijf jaar opgeleid tot het diploma MBO op niveau 4.

Op de afdeling van Het groene lyceum van de locatie bestond al langere tijd het gevoel dat men wat geïsoleerd was van de rest van de VMBO-Groenlocatie. Het groene lyceum was als het ware een eiland in de school. Om goed in kaart kunnen brengen hoe dit isolement ontstaan is, is een *rich picture* opgesteld. Mede door het opstellen van de *rich picture* werd duidelijk dat onder andere het proces van selectie van betrokkenen een bepaald elitair beeld had geschapen van de afdeling. Ook de ruimere financiële mogelijkheden van de Groene-lyceumafdeling waren een belemmering voor een goede integratie met de rest van de school, zo bleek uit de *rich picture*. Daarnaast bleek dat er veel te weinig onderlinge communicatie was met de rest van de school over datgene wat er binnen de Groene-lyceumafdeling gebeurde.

Door het inzicht dat men verkreeg vanuit de opgestelde *rich picture* is het team van Het groene lyceum onder andere overgegaan tot meer communicatie over hun afdeling en de werkwijze daarbinnen. Er is ook een open dag voor de eigen collega's georganiseerd.

Uitvoerprocedure

Benodigdheden: Groot vel papier (A1), vier kleuren stiften, post-its (geeltjes), tafel met leeg werkblad.

Streefduur: Maximaal 2 uur.

Stap 1: Focus aanbrengen.

Onderzoeker brengt in vraaggesprek focus aan in de vorm van de juiste vraagstelling. De onderzoeker noteert de vraag bovenaan de *rich picture*.

Stap 2: Inventariseer betrokken actoren en instanties en factoren/ omstandigheden.

Het gaat hier om die instanties, actoren en factoren die zichtbaar of minder zichtbaar van invloed zijn op de onderzochte situatie.

Richtlijnen:

- Neem de tijd voor deze stap. Het gaat er om precies die aspecten te identificeren die voor of achter de schermen invloed hebben.
- Groeperen als het er te veel zijn! (vijf is hanteerbaar, tien wordt onoverzichtelijk). Zoek bij het groeperen naar een natuurlijke ordening, bijvoorbeeld schoolinterne/externe actoren, PO/VO.

Stap 3: Breng de belangrijke betrokken instanties en actoren in beeld.

- Symbool voor instanties: huisje
- Symbool voor personen: poppetje
- Van invloed zijn de factoren of omstandigheden worden in woorden opgeschreven. **factor**

Richtlijnen:

- Genoemde actoren, instanties en factoren worden 'op gevoel' ten opzichte van elkaar gepositioneerd. Zorg ervoor dat de respondent hier niet te veel bij nadenkt. Het komt bijvoorbeeld voor dat een respondent een hiërarchische ordening gebruikt, zoals bij een organogram. Dit is niet de bedoeling.
- Gebruik voor de categorieën verschillende kleuren.

Stap 4: Vul kwalitatieve informatie aan bij de betrokken actoren en instanties.

Het betreft voor de onderzoeksvraag relevante informatie. Denk aan: rollen, belangen, kenmerken van actoren/instanties.

Richtlijnen:

Belangen van actoren worden in een 'gedachtewolkje' bij de actor geplaatst

- Overige informatie, zoals rollen en bepalende kenmerken worden bij de naam / aanduiding van de actor genoteerd.
- Let op: het inventariseren van informatie als belangen is tijdrovend. Beperk je tot de voor de onderzoeksvraag relevante belangen.

Stap 5: In kaart brengen van de interacties.

Vraag de respondent de interacties tussen de betrokken instanties en actoren in kaart te brengen. Deze worden in beeld gebracht met een pijl. Hiervoor kunnen de volgende symbolen worden gebruikt:

- Sterke en normale interacties
- Interacties met een beperkte intensiteit
- Ontbrekende/gemiste interacties
- Conflicterende en of problematische relaties

Naast de pijl kan desgewenst de aard of een bijzonderheid van de interactie woordelijk worden geduid.

Stap 6: Onderzoeker en respondent inventariseren opvallendheden.

De onderzoeker stelt beschouwende vragen aan de respondent: "Wat valt u zelf het meest op aan de tekening? Waarin is volgens u de kern van de zaak gelegen?"

Richtlijnen:

- Verzoek de respondent steeds om uit te gaan van wat de *rich picture* laat zien.
- Opvallendheden kunnen woordelijk worden genoteerd door de onderzoeker. Check steeds of de respondent het eens is met de formulering.

Stap 7: Afsluiting van de dataverzameling / start van de datanalyse.

Het interview heeft een *rich picture* en eventueel aanvullend aantekeningen en/of audio-opnames opgeleverd. De *rich picture* wordt gedigitaliseerd (powerpoint). Afhankelijk van het doel van het onderzoek kan de *rich picture* nu geanalyseerd worden. In de fase van analyse kan het nuttig zijn gestileerde/vereenvoudigde versies van de *rich picture* te maken, bijvoorbeeld alleen met hoofdactoren, zonder gedetailleerde bijschrijvingen maar met nadruk op intensiteit van relaties.